

УДК 141.131

DOI: <https://doi.org/10.17721/sophia.2024.24.10>Інна САВИЦЬКА, канд. філос. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0002-3795-0427
e-mail: isavitskaya@nubip.edu.ua

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, Україна

Борис СТАДНИК, асп.
ORCID ID: 0009-0008-7988-2005
e-mail: bobstad2017@gmail.com

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, Україна

ІДЕЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ У ФІЛОСОФІЇ ПЛАТОНА

Вступ. Наголошено, що в сучасному глобалізованому світі актуалізується такий основоположний ціннісний складник людського буття, як справедливість. Прагнення різних державців, як тепер, так і в історичному минулому, до справедливості поставало ціннісною основою людської життєдіяльності. Про неї мріяли і намагалися визначити її сутність мислителі різних епох. Акцентовано, що поняття справедливості багатогранне і багатоаспектне, воно є регулятором фундаментальних основ суспільного розвитку. У цьому контексті доцільним є історико-філософське осмислення справедливості щодо проблем розвитку людського соціуму. У своїй сутності етична справедливість Платона, пов'язана з улаштуванням держави, яка є найважливішою формою організації суспільного буття.

Мета статті полягає у виокремленні основних морально-етичних цінностей справедливості у праці Платона "Держава" як регулятора соціального буття.

Методи. Для реалізації дослідницьких завдань було застосовано метод компаративного аналізу, аналітичний, історико-логічний і ретроспективний, що забезпечило розкриття взаємозв'язків і взаємовідносин базових складників соціально-філософського виміру справедливості.

Результати. Визначено, що природа справедливості та несправедливості розкривається в "державі", або в її "окремому громадянстві". Ціннісним постає поведінковий механізм, який необхідно зреалізувати правителям сучасної РФ – країни-агресора. Розкрито, що справедлива людина не дозволяє собі втручатися у справи іншого, вона впорядковує своє власне внутрішнє життя, є сама собі господарем та своїм власним законом, а також перебуває у мирі із собою. Несправедливість має бути боротьбою трьох начал: агресії, втручання та повстання частини душі проти цілого, утвердження незаконної влади. Сформульовано, що в державі майбутнього для ефективного управління необхідно правителям створити таке життя, яке буде іншим та кращим за життя звичайного правителя.

Висновки. Аргументовано, що справедливість для Платона – це стан соціальної гармонії, у якому кожен виконує свою власну функцію, не намагаючись "зазіхати" на функції інших. Це ідеал, до якого потрібно прагнути як у суспільстві, так і в душі індивіда, забезпечуючи таким чином добробут і порядок. Вона є, по суті, відображенням ідеї порядку в світі – як у соціальному, так і в індивідуальному вимірі. Головною причиною руйнування суспільних звичаїв, установок, Платон убачає у "власницьких потягах людей". Підкреслено, що пошук основ співжиття багатих і бідних, мінімізування конфліктів можливе шляхом узгодженості потреб, інтересів, цінностей, що веде до соціальної злагоди всіх верств населення, особливо воїнів та правителів. Платонове розуміння справедливості допускає нерівність у владі та привілеях, не називаючи такою нерівність несправедливою. Платонове розуміння реалізації справедливості має за передумову наявність держави, в основі її діяльності є морально-етичні цінності.

Ключові слова: справедливість, держава, несправедливість, доброчесність, благо, громадяни, інтереси, суспільні звичаї.

Вступ

У сучасному глобалізованому світі актуалізується такий основоположний ціннісний складник людського буття, як справедливість. Прагнення різних державців – як тепер, так і в історичному минулому – до справедливості поставало ціннісною основою людської життєдіяльності. Про неї мріяли і намагалися визначити її сутність мислителі різних епох. Поняття справедливості багатогранне і багатоаспектне, воно є регулятором фундаментальних основ суспільного розвитку. У цьому контексті доцільним є історико-філософське осмислення справедливості щодо проблем розвитку людського соціуму. У своїй сутності етична справедливість Платона пов'язана з улаштуванням держави, яка є найважливішою формою організації суспільного буття.

Ідея справедливості досліджувалась протягом всієї історії людства Платоном, Арістотелем, Г. В. Ф. Гегелем, І. Кантом, К. Марксом, представниками сучасної закордонної філософії політики та права Ф. Гаском, Р. Дарендорфом, Р. Нозіком, Дж. Ролзом тощо. Одна з найбільш відомих спроб сформулювати раціональні принципи справедливості належить американському філософу Дж. Роулзу. Зокрема, у своїй праці "Теорія справедливості" (Rawls, 1971). Дж. Роулз, переглядаючи класичні теорії Дж. Лока, Ж.-Ж. Руссо та вчення І. Канта,

розробляє теорію справедливості. В основі його теорії: – лише добровільна згода громадян постає джерелом законності політичної влади. Усе це виражається у вигляді договору щодо узгодженості суспільних інтересів між владою і народом. Громадяни як зацікавлені суб'єкти виражають та узгоджують суспільні інтереси. Мотиватором до соціальної справедливості має бути інтерес громадян, який передбачатиме зростання частки їхніх вигод, а це відповідно веде до зменшення загальної вигоди – отриманої від співробітництва (Rawls, 1971).

Значний внесок у сучасне розуміння справедливості зробили українські філософи, політологи, юристи. Зокрема, О. О. Житник "ідентифікує справедливість" залежно від історичної епохи. Водночас він показує, що підходи до сутнісного його розуміння залежать від суспільних відносин (Житник, 2014, с. 65).

Пасічніченко (2013) зазначає, що реалізація державних соціальних програм має бути побудована на відповідних принципах соціальної справедливості.

Антига Пашаєва проводить філософський і правовий аналіз справедливості. Зокрема, вона зазначає, що принцип справедливості є однією із відмінних рис моралі. Справедливість вона поділяє на кілька категорій, що регулюються відносинами права. З іншого боку, справедливість створює "морально-етичні цінності в

суспільно-політичних, економічних питаннях" тощо (Пашаєва, 2016, с. 45).

Горбенко (2020, с. 2) показує, що кожна історична епоха породжує свої власні уявлення про феномен справедливості. Побудова справедливого суспільства має здійснюватися на основі людської раціональної сутності. Відповідно, інститути, які виникають у результаті суспільного договору, мають "бездоганно" підпорядковуватися принципам справедливості.

У соціальній та політичній філософії, філософії моралі та права цю проблему розглядали А. Єрмоленко, Г. Заїченко, С. Головатий, Я. Любимий, В. Лях, О. Хома, С. Пролеєв, Л. Ситніченко. Було використано розвідки відомих західних філософів Дж. Ролза, Дж. Л. Коена, Е. Арато, Ю. Габермаса, А. Гонета, О. Гьофе, Г. Ломана, А. Сена, Ч. Тейлора, Е. Тугендгата, Р. Форста, однак системне осмислення справедливості у філософії Платона потребує більш глибокого аналізу.

Мета статті полягає у виокремленні основних морально-етичних цінностей справедливості у праці Платона "Держава", як регулятора соціального буття.

Методи

Для виконання дослідницьких завдань було застосовано метод компаративного аналізу, аналітичний, історико-логічний і ретроспективний, що забезпечило аналіз взаємозв'язків і взаємовідносин базових складників соціально-філософського виміру справедливості.

Результати

Соціально-філософська концепція Платона у праці "Держава" орієнтована на пошук оптимального сприйняття форми державного співжиття людей – "ідеальної держави".

Показано, що в державі Платона найповніше реалізується головний принцип соціального буття – принцип справедливості, який філософ подає у найрізноманітніших вимірах, зокрема: здатності віддавати кожному належне; мистецтві приносити користь друзям та завдавати шкоди ворогам тощо. У такому розумінні справедливість передбачає організацію суспільного життя, у якому кожен, займаючись своєю справою, "отримує йому належне". З іншого боку, на думку Платона, у суспільстві психологічні та моральні аргументи не розв'язують проблеми справедливості. Водночас у своїй сутності вона надає можливість найбільше "наблизитись людині до реального життя", що досягається шляхом розв'язання таких питань, як поділ праці, розмежування людей на соціальні верстви, ставлення до власності, організації влади тощо. У такому вираженні справедливість полягає в тому, щоб кожен займався своєю справою. Зокрема, місто буде справедливим, або ж праведним, коли торговець, чорнороб, опікун – кожен "робитиме своє діло", не втручаючись у справи інших верств населення. Подібне розуміння справедливості було й у греків – радше відчуження всесвіту, в основі якого гармонія, її можна назвати релігійним, або ж етичним світосприйняттям. Згідно з цією теорією кожна людина і кожна річ мають своє визначене місце і визначену функцію та межі. А там, де є бажання переступити ці межі, виникає супротив та боротьба. Ця теорія пов'язана з уявленнями про долю або необхідність. Дотична вона й до натуралістичного розуміння закономірностей існування небесних тіл, астрального культу стародавніх предків; означене постало джерелом віри як у надприродний, природний, так і людський закон. Космогонічне й натуралістичне розуміння справедливості, на нашу думку, постає основою до концепції дотримання природного права, яке є "праведністю". А тому "спра-

ведливість", як вона вживається в правосудді, ближче до Платонової концепції, ніж та, що розуміється у політичних процесах, оскільки сутнісно майже ототожнюється із законом і все більше пов'язана головно з правами власності, які не мають нічого спільного з рівністю. Запропоноване розуміння справедливості на початку праці полягає у "сплачуванні боргів", хоч надалі означене визначення було відкинута, оскільки допускає "нерівність у владі та привілеях". Причому подібна нерівність не називається несправедливістю. Опікунам або ж правителям належить уся влада, оскільки вони наймудріші члени громади, а "несправедливість" виникає там, де були люди "мудріші за цих опікунів". І тому у Платона передбачено просування громадян вище або ж нижче по ієрархії. Важливим у цьому процесі постає подвійна перевага походження та виховання людей, що дозволяє окремим із них обіймати відповідні посади, тобто підносити дітей опікунів вище й нижче над дітьми інших людей.

Виокремлені складники справедливості зорієнтовані на осмислення сутнісних особливостей суспільного буття. Протягом усієї роботи "Держава" Платон показує, що саме поділ праці є головною причиною розмежування суспільства на соціальні верстви та їх похідні, зокрема їхні ціннісні характеристики тощо. Наприклад, для ремісників, воїнів, правителів поняття справедливості є різним. Але загальна справедливість пануватиме там, де кожен буде займатися своєю справою. Зокрема, ремісник має працювати, воїн захищатиме державу, а правителі будуть нею керувати. Водночас перехід з однієї соціальної верстви до іншої є справою небажаною, але можливою, хоча останнє, по суті, є згубним для суспільства, коли ремісник стане управляти державою, а правитель зробиться воїном. Для підтримування наявного стану в суспільстві Платон обґрунтував систему виховання.

Варто відзначити, що головною причиною руйнування суспільних звичаїв та установок Платон убачав у "власницьких потягах людей". Пошук основ співжиття багатих і бідних, мінімізування конфліктів можливе шляхом узгодженості їхніх інтересів, цінностей, що веде до соціальної злагоди багатих верств населення, особливо воїнів та правителів. Для забезпечення такого процесу необхідним є "зрівняння власності вищих верств населення", по-іншому – їх "усуспільнення". І, як результат, подібне зробить "суперечності між ними несуттєвими", що мінімізує випадки "непокори нижчих класів" та "забезпечить жадану соціальну гармонію". У кожній державі, на думку Платона, є дві держави: "державу бідних" та "державу багатих". Між ними завжди виникають суперечності та конфлікти. Запобігти цьому може лише держава з гармонійно налагодженим механізмом управління, що оптимізує суспільні інтереси. З іншого боку, справедливість передбачає існування або добре влаштованої держави, або ж традиційної, або ж держави, що ставить завдання здійснити якийсь етичний ідеал. У такому розумінні справедливість полягає у тому, що "кожен має займатися своєю справою". Останнє розуміється як справа батька або його особисті вподобання, або оцінка державою його придатності до певної діяльності.

У соціальному процесі Платон виокремлює різні вияви справедливості. Зокрема, в одному із них справедливість постає як життєдайна сила. Він пише, що "той, хто не відчуває за собою жодної несправедливості", "відчуває за собою надію...добру годувальницю", вона "плекає душу того, хто живе в справедливості

й святості" та є "годувальницею його старості та є супутницею його життєвої подорожі" (Платон, 2024, с. 8). В іншому вияві справедливості полягає у тому, щоб "говорити правду і віддавати борги", далі вказується "повернення боргу – справедлива річ" (Платон, 2024, с. 9). Особливою є думка щодо повернення боргів ворогові. Наприклад, на запитання, чи вороги мають отримувати назад те, що ми їм винні, уособлюючи морально-етичний та ціннісний складник, зазначається, "винен ворогові те, що йому належить", а йому належить "зло" (Платон, 2024, с. 10). Отже, справедливість – "це віддавати кожній людині те, що їй належить", саме це він "назвав боргом". З іншого боку, справедливість – "це мистецтво", яке "дає добро друзям і зло ворогам". І варте уваги питання, "якими діями" чи "заради якого результату справедлива людина здатна завдати найбільшої шкоди своєму ворогові" й "принести найбільшої користі своєму другу". Отже, справедливість "може бути корисною як під час миру, так і під час війни" (Платон, 2024, с. 11). Регулятором справедливості в мирний час є "договори", які, по суті, зорієнтовані на побудову партнерських взаємовідношень.

У діалогічній формі виокремлюючи морально-етичний складник справедливості, Платон ставить низку запитань і дає відповіді на них: "чи справедливо завдавати шкоди тим, хто не робить нічого поганого?" (Платон, 2024, с. 13), звичайно, – "ця доктрина є аморальною" (Платон, 2024, с. 14). А чи "повинні робити добро справедливим і завдавати шкоди неправедним?". Так, він зазначає, що "справедливо робити добро ... друзям" і "шкодити нашим ворогам...". Справедливо, "поза сумнівом", що "людина повинна завдавати шкоди як лихим людям", так "своїм ворогам". У такому розумінні справедливість виступає людською чеснотою – така людина не може зробити інших людей несправедливими (Платон, 2024, с. 15), оскільки "добра людина за допомогою своїх чеснот" не може зробити інших людей несправедливими. У своїй сутності справедливість є "добро". А нашкодити іншому – "це вчинок несправедливої людини". Платон не погоджується із думкою, що добро – це "борг", який "справедлива людина" має "перед своїми друзями", водночас "зло" розуміється як "борг", який вона має перед своїми ворогами (Платон, 2024, с. 16). Виокремлюючи важливість морально-етичного розуміння справедливості, він зазначає, що вона "дорожча за більшість золотих монет" (Платон, 2024, с. 17). З іншого боку, помилковою є думка, що справедливість є "інтерес сильнішого" (Платон, 2024, с. 19).

Значне місце у філософії Платона належить морально-етичному розумінню справедливості, оскільки вона гармонізує інтереси, цілі, цінності та виокремлює управлінські відносини в державі. Зокрема, у різних формах правління державою "робляться" закони з огляду на "інтереси уряду" (Платон, 2024, с. 20), і ці закони, "прийняті ними для задоволення своїх владних інтересів", є тією справедливістю, "яку вони забезпечують своїм підданим", а тих, "хто їх порушує, карають як порушників закону". Отже, в усіх державах має існувати "один принцип справедливості", побудований на "інтересі уряду", по-іншому, – "інтересі сильнішого", втіленого в законах, які мають виконувати "піддані" (Платон, 2024, с. 21). Водночас справедливість не має слугити суто "інтересам сильнішого", оскільки не передбачає "послуг" підданих до виконання наказів". А тому і правитель має віддавати розпорядження "не в своїх інтересах", а в інтересах підданих. Цим забезпечить інтереси "підпорядкованих", як результат, "усі мають

йому підкорятися" (Платон, 2024, с. 22). Справжні правителі держави "ніколи не вважають своїх підданих за овець" і своїми рішеннями не мають дбати про "власну вигоду" (Платон, 2024, с. 26). Водночас, роблячи "добро іншим", вони діють в "інтересах сильнішого". Насправді справедливі люди і правителі мають "забезпечувати і дбати про інтереси підданих". Але насправді "несправедливі люди завжди панують над істинно простими та справедливими" (Платон, 2024, с. 27). Зазвичай "справедливий завжди програє у протистоянні з несправедливим" передусім у приватних угодах, там де "несправедливий є партнером", то він "завжди отримує більшу частку". Подібно й у відносинах із державою "справедлива людина заплатить більше за несправедливу". А коли можна отримати від держави, то "перша людина найчастіше не отримує нічого", а "друга – багато всього". Виокремлюючи морально-етичну роль державних працівників, їх важливість і значення, Платон зазначає, коли вони займають державну посаду, то справедливи є той, "хто нехтує своїми справами" і "зазнає інших втрат", проте "нічого не отримує за це від громадськості". Окрім того, його починають "ненавидіти" навіть друзі та знайомі за те, що "він відмовляється обходити закони заради їхніх інтересів". І все це "відбувається навпаки, коли посаду отримує несправедливий чоловік". Водночас істинний митець, тобто правитель, "турбується не про власні інтереси", він завжди думає про інтереси своїх підданих (Платон, 2024, с. 31). А для того щоб правителі мали бажання правити, "їм потрібно платити одним із трьох способів: грошима, шануючи чи покаранням за відмову". З іншого боку, на можновладців "має бути покладена відповідальність", вони "мають бути готовими служити громаді через страх покарання", оскільки "істинний правитель за своєю природою призначений дбати не про власні інтереси, а про інтереси своїх підданих" (Платон, 2024, с. 32). Загалом вважається "більш правильним життя праведної та справедливої людини", "справедливість є чеснотою", а "несправедливість" – недоліком (Платон, 2024, с. 33). Підсумовуючи, Платон зазначає, що справедлива людина "не бачає" більшого, "ніж має їй подібна людина", але "бажає більшого, ніж їй неподібна". З іншого боку, несправедлива людина "бажає більшого, ніж їй подібна і неподібна" (Платон, 2024, с. 35). Справедлива людина подібна до мудрих і добрих, а несправедлива – до злих і неосвічених (Платон, 2024, с. 37). Отже, справедливість – це чеснота й мудрість, а несправедливість – недолік, невігластво (Платон, 2024, с. 38). У такому розумінні справедливість сильніша та могутніша за несправедливість, а тому справедлива держава – найкраща і найдосконаліша. Щодо того, чи може держава, чи армія, чи банда лиходійників "взагалі функціонувати", якщо "вони завдаватимуть шкоди одне одному", відповідь була однозначною: "ні" (Платон, 2024, с. 39). А якщо "вони утримуються від того, щоб завдавати шкоди одне одному", то "разом зможуть діяти ефективніше". Як результат, несправедливість породжує ненависть і боротьбу, а справедливість "породжує гармонію та дружбу". Більш того, несправедливість у своїй сутності, хоч де вона існувала би, – серед рабів чи серед вільних, "хіба ... не змусить ненавидіти" одне одного, їх зробіть нездатними до спільних дій (Платон, 2024, с. 40). Для прикладу, "несправедливість" між двома людьми може призвести до того, що вони можуть конфліктувати або ж "посваритися" чи "побитися". З іншого боку, несправедливість спонукає людину до помилкових дій та вчинків, оскільки, по-перше, конфліктує сама із

собою, а по-друге, стає "ворогом собі і справедливим людям". Загалом несправедлива людина буде "ворогом богів", а справедлива їхнім другом. Отже, справедливі люди "мудріші", "кращі та здібніші" за несправедливих, водночас "несправедливі нездатні до спільних дій". Загалом несправедливість "не може бути більш корисною за справедливість" (Платон, 2024, с. 44).

Водночас Платон зазначає, що природу справедливості і несправедливості "ще не було з'ясовано", але її сутність прописано в законі. Справедлива людина і несправедлива людина "йдуть однією дорогою", слідуючи своїм інтересам, які вони вважають "особистим благом" (Платон, 2024, с. 47), і лише "силою закону їх можна повернути на шлях справедливості". Чеснота є "важким і виснажливим тягарем", тоді як "задоволення від пороку і несправедливості отримати легко" (Платон, 2024, с. 53). Принципом, за яким люди мають обирати справедливість, є осмислення несправедливості, коли її "викриємо разом з обманною видимістю справедливості", що буде "розумно стосовно як богів", так і людей (Платон, 2024, с. 55). У своїй сутності справедливість – це діалектична єдність блага підданих та інтересу сильніших, вона належить до "вищого класу благ", які є бажаними для повноцінного функціонування людини і суспільства "не тільки заради них самих – як от зір чи слух, знання чи здоров'я, чи будь-яке інше реальне та природне благо", а й для повноцінної їхньої діяльності (Платон, 2024, с. 57).

Справедливість іноді розглядають як чесноту окремої людини або держави (Платон, 2024, с. 59). Зокрема, природа справедливості та несправедливості, зазначає Платон, розкривається у "державі" або в її "окремому громадянині". Оскільки жодна людина не є самодостатньою, з потреб людства для їх реалізації виникає держава. З цією метою для реалізації багатьох потреб необхідно багато правителів. Людські потреби у Платона мають певні різновиди. Найбільшою людською необхідністю є їжа, яка є умовою нашого життя та існування. Другою необхідністю є житло, третьою одяг" тощо. Тут виокремлюються і причини війни, які походять від "усіх бід у державах" – як "приватних, так і публічних" (Платон, 2024, с. 60).

Ціннісним постає поведінковий механізм, який необхідно зреалізувати правителям сучасної РФ – країни-агресора. Платон зазначає, що справедлива людина "не дозволяє собі втручатися у справи іншого... вона впорядковує своє власне внутрішнє життя, є сама собі господарем та своїм власним законом, а також перебуває у мирі з собою" (Платон, 2024, с. 158). Далі вказується, що несправедливість має бути боротьбою трьох начал: агресії, втручання та повстання частини душі проти цілого, утвердження незаконної влади. Як результат, робиться висновок – "справедливі вчинки породжують справедливість", "несправедливі – несправедливість". Становлення справедливості передбачає утвердження гармонізації управлінських відносин, тоді як несправедливість "породжує стан речей", який суперечить "природному порядку" (Платон, 2024, с. 159).

Платон зазначає, що в державі майбутнього для ефективного управління необхідно правителям створити таке життя, яке буде іншим та кращим за життя звичайного правителя. Тоді ми "отримаємо добре впорядковану державу", оскільки лише в державі, яка пропонує морально-етичні цінності, людина буде насправді багатію "не сріблом та золотом", а "чеснотами та мудрістю". Якщо бідні та "охочі отримати свою особисту вигоду" почнуть управляти державними справами,

думаючи, що таким чином зможуть "вкрасти собі головне благо", – "порядку ніколи не буде" (Платон, 2024, с. 251). Отже, у діалозі Платона "Держава" однією з центральних тем є справедливість. Він порушує питання, що таке справедливість, і водночас намагається у діалогічній формі віднайти відповідь як на рівні індивіда, так і на рівні суспільства.

Справедливість у Платона розкрито алегоричними моделями, з іншого боку, вона їх гармонізує. У державі роль справедливості полягає у тому, щоб кожна частина суспільства виконувала свою функцію відповідно до своєї природи. Це можна порівняти з гармонією в організмі, коли всі частини працюють згідно з їхніми функціями, подібно має функціонувати здорове і справедливе суспільство. Модель ідеальної держави полягає в тому, що суспільство ділиться на три основні класи: правителі (філософи-царі), які повинні керувати на основі знання й мудрості; воїни, що відповідають за оборону і підтримання порядку; продуценти (ремісники, селяни, торговці), які займаються виробництвом і забезпеченням матеріальних потреб суспільства.

Справедливість, на думку Платона, досягається тоді, коли кожен клас без втручання в справи інших виконує свою функцію. З іншого боку, справедливість має бути в душі індивіда. Душа людини складається з трьох частин: розуму, що відповідає за мудрість та пізнання; душевної частини – пов'язаної з емоціями, прагненнями до слави та честі – відповідає за відвагу; бажаннями, які пов'язані з фізичними потребами, такими як їжа, матеріальні блага тощо. Для індивіда справедливість – це стан, коли три частини душі перебувають у гармонії. Розум повинен керувати бажаннями та емоціями, а дух допомагати розуму, коли це необхідно. Сукупно означені складники як для індивіда, так і для держави мають подібний характер.

Далі ідея справедливості розкривається через "алегорії печери". У такій формі Платон описує людей, які все своє життя проводять у печері, вбачаючи лише тіні реальних об'єктів на стіні. Водночас філософи – це ті, хто вийшов із печери і побачив істинний світ, світ ідей. Лише вони можуть справедливо управляти державою, оскільки здатні бачити істину, а не лише її тіні. А тому в міфі про Атлантиду та золоте серце Платон вводить образ правителя, який володіє "золотим серцем" – він настільки відданий служінню суспільству, що не допускає жодної корупції або ж іншої користі. Загалом справедливість для Платона є однією з чотирьох основних добродієностей (поряді з мудрістю, мужністю і стриманістю). Ці добродієності втілюються в ідеальній державі, де кожен клас сприяє досягненню загального блага, а справедливість зобов'язує їх до того, щоб жоден клас не прагнув до перевищення своїх прав або ж втручання в громадське життя.

Дискусія і висновки

Справедливість для Платона – це стан соціальної гармонії, у якому кожен виконує свою власну функцію, не намагаючись "зазіхати" на функції інших. Це ідеал, до якого потрібно прагнути як в суспільстві, так і в душі індивіда, забезпечуючи таким чином добробут і порядок. Вона є, по суті, відображенням ідеї порядку в світі як у соціальному, так і в індивідуальному вимірі. Головною причиною руйнування суспільних звичаїв, установок Платон убачав у "власницьких потягах людей". Пошук основ співжиття багатих і бідних, мінімізування конфліктів можливе шляхом узгодженості їхніх потреб, інтересів, цінностей, що призводить до соціальної злагоди всіх верств населення, особливо воїнів та правителів.

Платонове розуміння справедливості допускає нерівність у владі та привілеях, не називаючи таку нерівність несправедливою. Платонове розуміння реалізації справедливості має за передумову наявність держави, в основі її діяльності є морально-етичні цінності.

Внесок авторів: Інна Савицька – актуалітети, методологія дослідження та аналітичний огляд літератури; Борис Стадник – аналіз праці Платона "Держава" щодо розуміння і ролі в суспільстві справедливості.

Список використаних джерел

- Горбенко, К. П. (2020). *Справедливість як соціальний екзистенціал громадянського суспільства* [Дис. канд. філос. наук, Донецький національний університет імені Василя Стуса]. http://phd.znu.edu.ua/page/dis/06_2020/disertatsiya-gorbenko-sajt.pdf
- Житник, О. О. (2014). Поняття справедливості в сучасних наукових дослідженнях. *Філософські та методологічні проблеми права*, 1, 58–67. <https://elar.nava.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ce9b8f29-5824-43f8-974b-f7cf1ef6aefc/content>
- Пасичніченко, С. В. (2013). Соціальна політика і соціальна справедливість. *Наукові записки Таверійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*, 26(65)(2–2), 53–60. https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2013/2-2_2013/10.pdf
- Пашаєва А. (2016). Юридичний і філософський аналіз поняття "справедливість" у філософії права. *Юридичний вісник*, 1(38), 40–46.

Inna SAVYTSKA, PhD (Philos.), Assoc. Prof.
ORCID ID: 0000-0002-3795-0427
e-mail: isavitskaya@nubip.edu.ua
The National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Borys STADNYK, PhD Student
ORCID ID: 0000-0002-4264-8054
e-mail: bobstad2017@gmail.com
The National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

THE IDEA OF JUSTICE IN PLATO'S PHILOSOPHY

Background. *The fundamental value component of human existence, such as justice, is being actualized in today's globalized world. The value basis of human life became the aspiration to justice of various statesmen, both now and in the historical past. Thinkers of different eras dreamed about it and tried to determine its essence. The concept of justice is multifaceted and multiaspect, it is a regulator of the fundamental foundations of social development. In this context, a historical and philosophical attempt to find the sense of justice in the problems of the development of human society is appropriate. In its essence, Plato's ethical justice is related to the constitution of the state, which is the most important form of organizing social existence.*

The purpose of the article is to identify the main moral and ethical values of justice in work by "The Republic" as a regulator of social existence.

Methods. *The functional method when interpreting the role of the state in the formation of moral and ethical values inherent in the concept of "justice" was applied to implement the research tasks. Content analysis was used when analyzing dialogues on the idea of justice in society. Historical and logical, as well as retrospective, which provided the disclosure of the interconnections and relationships of the basic components of the socio-philosophical dimension of justice.*

Results. *The nature of justice and injustice is revealed in the "state," or in its "individual citizen." Valuable becomes the behavioural mechanism that must be implemented by the rulers of the modern Russian Federation, the aggressor country. A just person does not allow others to interfere with each other, but arranges his own inner life, is his own master and his own law, and is also at peace with himself. Injustice should be a struggle of three principles: aggression, interference, and rebellion of a part of the soul against the whole, the assertion of illegal power. In the state of the future, rulers need to create a life that is different and better than the life of an ordinary ruler in order to govern effectively.*

Conclusions. *Justice for Plato is a state of social harmony in which everyone performs their own function, without trying to "encroach" on the functions of others. This is the ideal that should be strived for both in society and in the soul of the individual, thus ensuring well-being and order. It is, in its essence, a reflection of the idea of order in the world, both in the social and individual dimensions. Plato saw the main reason for destroying social customs and attitudes in the "ownership instincts of people." The search for the foundations of coexistence of the rich and the poor, minimizing conflicts, is possible through the coordination of needs, interests, and values, which leads to social harmony of all segments of the population, especially warriors and rulers. Plato's understanding of justice allows for inequality in power and privileges without calling such inequality unjust. Plato's understanding of the implementation of justice prerequisite the existence of the state, its activities are based on moral and ethical values.*

Keywords: *justice, state, injustice, virtue, welfare, citizens, interests, social customs.*

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.

Платон. (2024). *Держава* (О. Стрельбицька, Пер.). Фоліо.
Rawls, J. (1971). *Theory of Justice*. Harvard University Press. https://books.google.com.ua/books/about/A_Theory_of_Justice.html?id=vcV/EPC30ut0C&redir_esc=y

References

- Gorbenko, K. P. (2020). Justice as a social existential of civil society [Dissertation of Candidate of Philosophical Sciences, Vasyli' Stus Donetsk National University]. http://phd.znu.edu.ua/page/dis/06_2020/disertatsiya-gorbenko-sajt.pdf
- Pashaieva, A. (2016). Legal and philosophical analysis of the concept of 'justice' in the philosophy of law. *Legal Bulletin*, 1(38), 40–46 [in Ukrainian].
- Pasichnichenko, S. (2013). Social policy and social justice. *Scientific Notes of the V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Legal Sciences*, 26(65)(2–2), 53–60 [in Ukrainian]. https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2013/2-2_2013/10.pdf
- Plato. (2024). *The Republic* (O. Strelbitska, Trans.). Folio [in Ukrainian].
- Rawls, J. (1971). *Theory of Justice*. Harvard University Press. https://books.google.com.ua/books/about/A_Theory_of_Justice.html?id=vcV/EPC30ut0C&redir_esc=y
- Zhytnyk, O. (2014). The concept of justice in modern scientific research. *Philosophical and Methodological Problems of Law*, 1, 58–66 [in Ukrainian]. <https://elar.nava.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ce9b8f29-5824-43f8-974b-f7cf1ef6aefc/content>

Отримано редакцією журналу / Received: 04.12.24
Прорецензовано / Revised: 15.12.24
Схвалено до друку / Accepted: 23.12.24